

فیزیکدانان غربی مسئله خدا باوری

کتاب دانشجو  مهدی گلشنی

فیزیکدانان غربی و مسئله خدا باوری

مهدی گلشنی

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ سوم: ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۵۰۰

قیمت: ۱۵۰۰ تومان

لینوگرافی، چاپ و صحافی: وطن آرا



کانون اندیشه جوان

سرشت: گلشنی، مهدی، ۱۳۱۷-

عنوان و نام پدیدآور: فیزیکدانان غربی و مسئله خدا باوری مهدی گلشنی.

مشخصات نشر: تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۷۲ ص.

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال شابک: ۹۷۸-۹۶۱-۰۷۸۸-۷۸-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: چاپ سوم.

موضوع: خدا باوری فرامذهبی. موضوع: علم و دین.

شناسه افزوده: کانون اندیشه جوان.

رده بندی کنگره: ۱۳۸۸ ق ۸ گ ۴ ۱۷۱۷ BL

رده بندی دیویی: ۲۱۱ ۵

شماره کتابخانه منی: ۱۸-۷۵۲۹

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۳۳۴۱-۸۸۵۰۵۴۰۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

پیشگفتار	۷
مقدمه	۱۱
رابطهٔ علم و دین از دیدگاه فیزیک‌دانان غربی معاصر	۱۷
اعتقاد به خدا در میان فیزیک‌دانان غربی	۲۷
۳۰ دیدگاه منکران خدا. ۳۸ افراد بی‌تفاوت. ۳۹ معتقدان به خدا.	
پاسخ خداپاوران به شبهه‌های منکران خدا	۴۹
جمع‌بندی و نتیجه	۵۹
نمایه	۶۹

پیشگفتار

یازده بهار است که سر برآوردن جوانه‌ها و شکفتن شکوفه‌ها، نهال کانون را به وجد آورده است. نهالی که ریشه بر باغ خردورزی دینی دارد و نگاه بر آسمان. می‌کوشد تا برای جوانان و دانشجویان سایه‌ای روح‌افزا بگستراند و بر پیکره‌اش، گوناگون و انبوه ثمر بنشاند.

در سال‌هایی که گذشته و می‌آید، میان کانون، جوانان، دانشجویان و اندیشه‌ورزان، پل‌ها و راه‌های بسیاری بنا نهاده شده و می‌شود.

مشاوره‌های دانشجویی، برگزاری نشست‌های گفتمانی و همایش‌ها

ارتباط گسترده کانون با دانشجویان و تشکلهای دانشجویی سبب شده است تا هر سال، صدها گونه مشاوره به تشکلهای و گروه‌های دانشجویی، سخنرانی‌ها، مناظرات، میزگردهای متنوع و متعدد و از این دست فعالیت‌ها با استفاده از استادان و اندیشمندان در ساحت‌های گوناگون فکری، در کانون، برنامه‌ریزی و پایه‌گذاری گردد.

بررسی ویژگی‌های گوناگون اندیشه‌ها و افکار اندیشمندان و متفکران، موضوع‌هایی است که کانون آن‌ها را نیز در قالب همایش‌های اندیشه‌شناسی پیگیری می‌نماید.

حلقه‌های اندیشه

جمعی از دانشجویان، در بازه‌ای از زمان، گرد هم آمده و با بهره‌گیری از استادان و مربیان باتجربه و اندیشمند، می‌کوشند تا پس از به سر آمدن دوره، در دانش و مهارتی که حلقه برای آن شکل گرفته است، خبره و زبده گردند.

سایت

سایت کانون: www.kanooneandisheh.com

این سایت، پایگاه سازمانی و رسمی کانون به‌شمار می‌آید که آینه‌وار اخبار و برنامه‌های کانون را انعکاس می‌دهد.

باشگاه اندیشه: www.bashgah.net

سایت باشگاه اولین گفتارنامه مجازی و بزرگ‌ترین بانک مقالات در ساحت مباحث فکری است. این سایت با برخورداری از بازدیدکنندگان بسیار، یکی از مؤثرترین پایگاه‌های فکری در فضای مجازی است.

کتاب

کانون تاکنون بیش از ۱۹۰ عنوان از پژوهش‌هایش را در پیکره کتاب منتشر کرده است. این آثار و پژوهش‌ها به ۱۴ ساحت اندیشه‌ای قدم نهاده و کوشیده‌اند تا برای خواننده جوان، روشن‌گر و پاسخ‌گو باشند. خوانندگان کتاب‌های کانون سه سطح گوناگون را شکل داده و آثار کانون برای این سه سطح نشر می‌یابند.

۱. جوان: کتاب‌هایی که در این سطح نگاشته می‌شوند، برای جوان سخن می‌گویند. جوان از آن روی که جوان است، میان ۱۸ تا ۲۴ بهار به عمر خویش دیده است و دست‌کم به میزان کسی که دبیرستان را گذرانده است، می‌داند و حقایق را دریافت می‌کند. او می‌تواند خواننده کتاب‌های جوان کانون بوده و محتوا، ساختار و نثر آن را پسند نماید.

۲. دانشجو: سخن‌سرایی برای دانشجو، آن‌که می‌پوید تا در ساحت خویش کاردان و کارشناس گردد، او که میان ۱۸ تا ۲۶ بار تقویم از روی تاریخ تولد او ورق خورده است، او که دانشگاه و استاد و تشکل و نشریه و ... را درک کرده است، سخن‌سرایی برای او آرمان کتاب دانشجوی کانون است.

۳. اندیشه: کسی که پویایی فکری خویش را تعالی بخشیده و بر فرازهایی فراتر از کارشناسی قدم نهاده است، کمتر از ۲۸ بار به گردش مهر مسافر بوده است و در جاده برزخ خبرگی و خامی، آستان خبرگی را پیش رویش یافته است، می‌تواند خواهان و خواننده کتاب‌های اندیشه کانون قرار گیرد.

قلم کتابی که اکنون پیش روی شماست، برای سطح دانشجو، بر این ورق‌ها، رمق گرفته و حاصل یک کوشش همدلانه و همراهانه در باب تبیین دیدگاه فیریک‌دانان غربی پیرامون موضوع خدا باوری و دفع شبهات موجود مرتبط با آن است. تلاش محقق گرامی جناب آقای دکتر مهدی گلشنی را ارج می‌نهم و امید می‌بریم که این مکتوب دریچه‌ای روشن‌فراروی خوانندگان ارجمند بگشاید و بر خردمندی و خرسندی آنان بیفزاید.

بی‌شک نقدها و پیشنهادهای شما، ما را در مسیری که می‌پیماییم، راهنما
گشته و تکامل خواهد بخشید.

کانون اندیشه جوان

مقدمه

پیش از آنکه به دیدگاه فیزیک‌دانان غربی معاصر دربارهٔ خدا بپردازیم، وضعیت علم و دین را در دنیای غرب، از دوران تکوین علم جدید، بررسی می‌کنیم.^۱

در قرن هفدهم، علم جدید شکل مشخصی یافت. بسیاری از دانشمندان که در تکوین علم آن دست داشتند، مذهبی بودند. *براهه*، *کپلر* و *گالیله* در استنتاج قوانین حرکت سیارات، می‌کوشیدند تا از طرح وجود خداوند در طبیعت پرده بردارند.

به قول *گالیله*:

خداوند در اعمال طبیعت، بیشتر از جمله‌های مقدس *انجیل*، متجلی می‌شود.^۲

به قول *نیوتون*:

این زیباترین نظام خورشید و سیارات و ستاره‌های دنباله‌دار، تنها می‌تواند

۱. این مقاله، مبتنی بر نوشتاری است که برای مجموعهٔ مقالات غرب‌شناسی تهیه شده است و قرار است در سری کتب آن مجموعه در آینده نزدیک توسط انتشارات سروش منتشر شود. البته، نوشتار حاضر اضافاتی را بیش از متن قبلی دارد.

2. Ian G. Barbour, *Issues in Science and Religion* (New York: Harper Torchbooks, 1960), P.30..

در نتیجه تدبیر و حاکمیت یک موجود دانا و توانا پدید آید.^۱

لایپ نیس هم به همین مطلب اشاره کرده است:

به‌ویژه در علوم ... ما شگفتی‌های خداوندی را می‌بینیم ... قدرت، حکمت و نیکویی او را ... بدین علت، من از جوانی خود را وقف علمی کرده‌ام که آنها را دوست می‌داشتم.^۲

نیوتون جهان را ماشینی بزرگی می‌دانست که خدا ساخته است و خداوند گهگاه آن را از واپاشی نجات می‌دهد. در قرن‌های هیجدهم و نوزدهم نیز با رخنه در علوم تجربی وجود خدا را ثابت می‌کردند. مثلاً، لرد کلوین — در قرن نوزدهم — برای توضیح پایداری اتم‌ها، ناگزیر، وجود خدا را اثبات کرد.

اما با پیشرفت علم، اعتبار این اثبات‌ها از بین رفت. غالب فیزیک‌دانان کلاسیک — همچون: کپلر، گالیله، نیوتون، ارستد، آمپر، فارادی، هانری، ماکسول — با ارجاع به نظم و انسجام طبیعت، وجود خداوند را اثبات کردند. تمامی این بزرگان، فیزیک را وسیله‌ای برای دیدن آثار خداوند در طبیعت قانونمند می‌دانستند.

توفیق اندیشه‌های نیوتون در توضیح رفتار نظام‌های فیزیکی، تکیه بر عقل را تقویت کرد. بسیاری از دانشمندان به توانایی و کمال انسان بیش از حد اطمینان پیدا کردند، و این امر بر الهیات اثر گذاشت و نقش دین را در نشر اخلاقیات محدودتر ساخت.

-
1. Paul Davies. *The Mind of God* (London: Simon & Schuster, 1992), P.20.
 2. S. Jaki. *The Relevance of physics* (Edinburg: Scottish Academic Press, 1992), P.428.

در قرن هیجدهم و نوزدهم، این دیدگاه، بیش از پیش تقویت شد. لا پلاس ادعا کرد که منظومه شمسی پایدار است و برای بقا نیازی به دخالت خداوند ندارد. وقتی او کتاب حجیم - چهارهزار صفحه‌ای - خود را - که درباره مکانیک سماوی نگاشته بود - به ناپلئون عرضه کرد، ناپلئون به او گفت: «آقای لا پلاس، به من بگویید شما که این کتاب بزرگ را درباره نظام جهان نوشته‌اید، چرا هرگز نامی از خالق آن نبرده‌اید!» لا پلاس پاسخ داد:

عالی‌جناب، من به این فرضیه نیازی ندارم.^۱

در قرن نوزدهم، فیزیک کلاسیک به کمال خود رسید و با ظهور داروینسم، بعضی اندیشیدند که تنازع بقا می‌تواند به ظهور نظم منتهی شود، بدون آنکه نظامی در کار باشد. مجموع این عوامل و توفیق علم جدید در گستره عمل باعث شد که علم، نوعی دین شود؛ دینی که عقل، خدای آن، دانشگاه‌ها، معابد و اساتید دانشگاه‌ها، کشیش‌های آن بودند.

در نیمه اول قرن حاضر نیز حاکمیت علم برقرار بود و تعداد زیادی از دانشمندان علم را مطلق تصور می‌کردند و می‌پنداشتند که علم می‌تواند به همه امور پاسخ دهد. نظر حاکم این بود که علم می‌تواند هر حادثه یا ساختاری را در جهان، برحسب قوانین یا مؤلفه‌هایش توضیح دهد. در چند دهه اخیر، به دلایل زیر، علم اثبت خود را از دست داد و از حدت این تعارض‌ها کاسته شد:

۱. بعضی از دانشمندان در توانایی مطلق علم در جواب‌گویی به همه

1. D.Wilkinson, God, The Big Bang and Stephen Hawking (Tunbrige: Monarch, 1993), P.94.

سؤال‌های انسان تردید کردند. به قول هویل (Hoyle): اختر فیزیک‌دان انگلیسی: علم آمادگی داشته است که باورهای مذهبی را نابود کند در حالی که چیزی را جایگزین آنها نکرده است که برای جامعه رضایت‌بخش باشد. تا وقتی که علم از لحاظ مادی بیش از مصرف تولید می‌کرد، اشکالی وجود نداشت. اما امروزه علم خیلی کمتر از آنچه مصرف می‌کند، به دست می‌دهد ... با حذف مسائلی که بیشتر مردم احساس‌شان با آن پیوندی عمیق دارد، علم، فقط دوستان معدودی خارج از حوزه خودش پیدا کرده است.^۱

همچنین، با گذشت زمان، روشن‌تر شده است که علم نمی‌تواند بدون بعضی از مفروضات علمی کار کند. (فرض اطمینان‌بخشی تجارب حسّی و نیز توانایی عقل در شناخت طبیعت و ... حاکی از آن است که روش علمی خودکفا نیست.)

۲. عالمان دین تلاش کرده‌اند تا به علم جدید آگاهی بیشتری یابند و زمینه‌های مشترک علم و دین را بررسی کنند.

پاپ اعظم (ژان پل دوم) در پیامی، بر این نکته تأکید دارد:

باید دست‌کم بعضی از الهیون به اندازه کافی در علوم تسلط داشته باشند تا بتوانند از منابعی که نظریه‌های مقبول ارائه می‌دهند استفاده درست و خلاقانه کنند. این کار، مانع از آن می‌شود که برای نقد عجولانه و غیر اصولی از نظریه‌های اخیر نظیر مه‌بانگ^۱ (Big Bang) پوزش بطلبند. اما

1. F. Hoyle, *Nature* (1989), 339, P.24.

۲. (یا انفجار بزرگ) نظریه‌ای است که از دهه ۱۹۶۰، به بعد پذیرش عام یافته است و به طور خلاصه می‌گوید که جهان حدود ۱۰ الی ۲۰ بیلیون سال پیش از وضعیتی که دما و چگالی فوق‌العاده داشت، آغاز شد و پس از انبساط و سرد شدن، به حالت فعلی رسید.

ضمناً باعث می‌شود که ارتباط احتمالی این گونه نظریه‌ها را در تعمق فهم

قلمروهای سنتی تفخصات کلامی نادیده نگیرند.^۱

۳. علم، در قرن حاضر به تخصص‌های گوناگون تجزیه شده است که هریک بخشی از جهان را توصیف می‌کنند. لذا، دانشمندان کمتر از پیش، در پی دستیابی به تصویری کلی از جهان فیزیکی بوده‌اند و بنابراین، با دین کمتر برخورد کرده‌اند. رواج نگرش‌های عمل‌گرایانه نیز سبب شده است که به ابعاد عملی علم بیشتر از ابعاد نظری آن توجه شود و این احتمال درگیری را کمتر کرده است.

1. Robert. J. Russell, et. al. eds. *Physics, Philosophy & Theology* (Vatican city: Vatican Observatory, 1988), P.M 11 - 12.